

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

129

Directors: Ramon Arnabat,
Josep Santesmes
Compaginació: Natàlia Báscones
Disseny: Canseixanta
Tria de novetats: Pineda Vaquer
ISSN 1130-5150

CONTINGUTS

EDITORIAL: Per un bon ús ...	1
TEMES 1: L'atractiu dels mètodes ...	2
TEMES 2: Entrevista a Alessandro...	5
PATRIMONI: EL CEL i les jornades...	8
RESSENYA	9
TRIA DE NOVETATS	10
NOTICIARI	12

JOAQUIM ALOY. **Historiador**

PER UN BON ÚS DE LA MEMÒRIA ORAL

Les iniciatives per recollir testimonis orals del nostre passat recent s'han multiplicat arreu del país. El seu interès creixent, la diversitat de disciplines que els usen, l'existència d'uns mitjans tècnics d'enregistrament i difusió impensables fa uns anys, un suport institucional decidit i la presa de consciència de la necessitat de recopilar urgentment els testimonis de la República i la Guerra Civil ho han afavorit.

A més dels interrogants que ja comporta per si mateix l'ús de la memòria oral com a font de coneixement —especialment referents a la fiabilitat—, la proliferació de treballs n'ha afegit de nous: s'usa sempre la metodologia més adequada? Se'n treu prou profit, d'aquest munt d'entrevistes? Com se'n planteja la gravació, conservació i difusió?

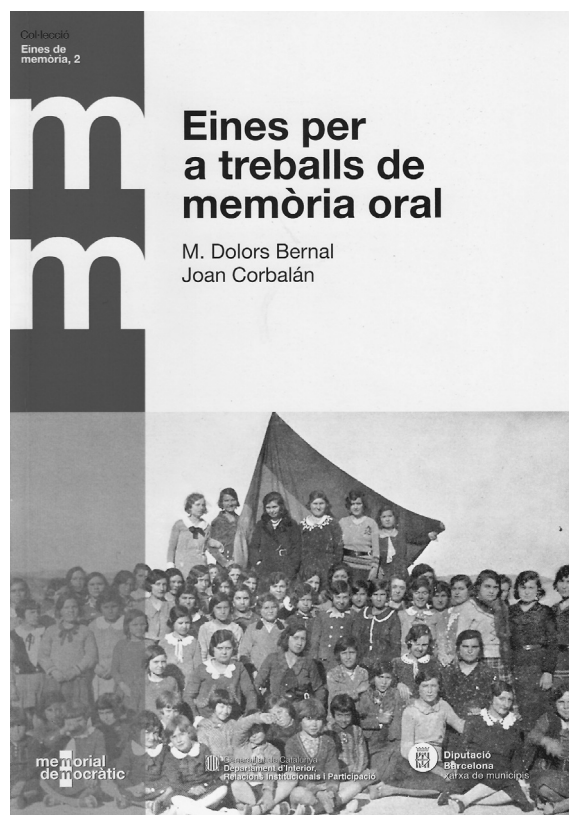
En aquest context, cal celebrar l'organització, el 26 de gener passat, d'una jornada sobre la preservació de la memòria oral i la presentació, en el seu marc, d'un llibre sobre el tema. La jornada —a cura de la CCEPC, el Memorial Democràtic i la Diputació de Barcelona— va comptar amb l'historiador Alessandro Portelli com a protagonista destacat. Les seves reflexions i el relat de la seva experiència van seduir el públic que omplia la sala. El llibre, titulat *Eines per a treballs de memòria oral*, aconsegueix perfectament la

funció d'orientar i proposar respostes a molts dels dubtes que planteja l'elaboració d'aquesta mena de treballs. M. Dolors Bernal i Joan Corbalán han reeixit plenament en la difícil comesa de recollir —a partir de la proposta prèvia de

continguts tan completa que van elaborar— les aportacions més destacades d'una comissió creada *ad hoc* (a iniciativa de l'OPC de la Diputació) i redactar un manual pràctic, divulgatiu, entenedor i, sens dubte, altament útil tant per a principiants com per investigadors experimentats.

És estimulant constatar la riquesa de possibilitats de la memòria oral quan es planteja des de l'honestetat professional i el rigor metodològic, conscient de les seves limitacions. De fet, només així pot ser útil avui i demà. Documentar-se a fons, triar bé els testimonis, preparar les entrevistes, contrastar i connectar les diferents informacions, etcètera, són tasques per a les quals, a més d'eines d'investigació històrica, sovint fan falta algunes dots de psicòleg i de detectiu. D'aquí ve la seva complexitat. Igualment, és imprescindible comptar amb mitjans tècnics d'enregistrament, de

conservació i de difusió adients. Tot plegat ens ha de permetre aprofitar els avantatges —no exempts de riscos— de la memòria oral per enriquir notablement la història i la cultura del nostre país. ■

temes-1)

ENRIC SAGUER HOM. Coordinador del projecte «Els masovers de la regió de Girona, 1930-2000»
UNA PERSPECTIVA DES DE LA HISTÒRIA RURAL

L'ATRACTIU DELS MÈTODES ORALS

La pràctica de la història oral ha experimentat, en els darrers anys, un creixent interès tant en àmbits universitaris com –i potser encara més– en àmbits extraacadèmics. Les activitats al voltant de la història oral organitzades per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, el nombrós públic assistent a la recent presentació de la guia *Eines per a treballs d'història oral* o la relativa freqüència amb què apareix la història oral a les pàgines de *Plecs* en són manifestacions prou visibles. Tot i que els temes de la guerra, la repressió i l'exili tenen un pes evident en l'agenda de treball, el ventall d'àmbits en els quals s'està investigant és molt ampli, com també ho són les perspectives disciplinàries de partida i els usos de la mateixa font oral. Un d'aquests àmbits on la pràctica de la història oral fa molts anys que fructifica és el de la història rural. Les ratlles que segueixen pretenen posar de relleu el potencial i l'interès que han tingut i encara poden tenir les fonts orals per a la recerca en aquest camp.

A l'hora de fer recerca, els historiadors som un col·lectiu força pragmàtic. Estem acostumats a barallar-nos amb fonts documentals que sovint són escasses, són incompletes, han estat generades amb objectius ben diferents als nostres propòsits de recerca, tenen biaixos socials importants o, simplement, responen a uns objectius clarament interessats. És per això que els testimonis orals, tot i els seus problemes, han constituït, des d'Heròdot, una altra de les fonts de la història. Com diu Marc Bloch a l'*Apologia de la història*, «les fonts narratives [...], és a dir, els relats deliberadament dirigits a la informació dels lectors, mai no han deixat de prestar un ajut preciós a l'investigador».

No deixa de ser significatiu que, almenys dins l'àmbit de la història rural, un dels primers historiadors que van fer espai a les fonts orals fos precisament Marc Bloch. En els apunts que es conserven d'un curs que va donar a Fontenay el 1938 sobre «Com escriure la història d'un poble», Bloch va incloure l'enquesta oral dins la llista de mitjans d'investigació per utilitzar, i la va incloure al costat i en el mateix nivell que l'observació directa, el material cartogràfic, la documentació escrita i les restes arqueològiques. Segons aquests apunts, i en un moment en què encara no existia el concepte d'història oral, Bloch ja parlava de la necessitat de fer «enquestes ràpides» sobre el passat proper i, concretament, es referia a quatre enquestes que havia portat a terme una comissió del Centre de Síntesi de París. Aquestes enquestes

orals tenien totes un contingut limitat i centrat en qüestions precises de la tecnologia i les formes de vida agrícoles. Concretament, abordaven la forma de fer garbes i agabellar-les, les fargues, l'alimentació popular i els mitjans de locomoció i transport.

Masover de Crespià llaurant amb eugues. Font: Col·lecció familiar de Joan Bus

Aquesta breu llista d'enquestes franceses ja apunta un dels principals punts d'interès que tenen els mètodes orals: aportar informació sobre aspectes poc documentats a través d'altres fonts. En alguns casos, la manca de documentació escrita pot ser només temporal, fruit de les limitacions d'accés imposades per la legislació. Però en altres casos l'entrevista oral pot permetre cobrir aspectes i problemes que

difícilment mai podran ser abordats a través de fonts escrites. En aquesta cerca d'informació oral per cobrir les mancances documentals, òbviament hi hagut qüestions més privilegiades que altres. La mateixa relació de Marc Bloch apunta força bé quina ha estat la línia de prioritats dins la investigació sobre el passat del món rural: els procediments tècnics preindustrials i les formes de vida de la població han estat dels àmbits que major atenció han rebut i, en aquest punt, els historiadors han sumat els seus esforços als de

tancialment si s'haguessin abordat amb fonts orals. A tall d'exemple, n'esmentarem dues.

La primera es refereix al problema la mercantilització de les economies pageses, del seu grau d'integració al mercat. Aquest ha estat un tema central en moltes discussions historiogràfiques. Podem remetre'ns a l'obra de Lenin sobre el capitalisme agrari a Rússia, on —amb independència de l'encert de la diagnosi— s'utilitza aquest criteri per valorar el grau de desenvolupament del capitalisme en el món rural, o als debats sobre la industrialització espanyola, on el consum de la població pagesa constitueix un punt important en la discussió. Tanmateix, hi ha molt pocs treballs orals que hagin recollit de forma sistemàtica què compraven i què venien el diferents tipus de famílies rurals i com va anar evolucionant la seva relació amb els mercats. Una excepció remarcable és l'interessant estudi sobre les trementinaires de la vall de la Vansa i Tuixén publicat recentment per l'antropòleg Joan Frigolé, on es mostra amb sensibilitat històrica una peculiar forma d'integració de certes famílies pageses d'alta muntanya a uns circuits mercantils d'abast regional. La manca de recerca oral sobre les pautes de relació dels pagesos amb els mercats és particularment lamentable en un país com el nostre, on no tenim cap equivalent als pressupostos familiars elaborats per l'escola de Le Play.

Una altra qüestió historiogràficament rellevant però que també ha generat pocs estudis d'història oral és la relació entre propietaris i treballadors (ja siguin parcers, arrendataris o jornalers). Els conflictes i les relacions de classe són aspectes centrals, però només puntualment han estat abordats amb fonts orals. I quan s'ha fet, s'han orientat més cap a l'activitat sindical o la lluita política oberta que al funcionament diari d'aquestes relacions o a les formes menys visibles de resistència quotidiana a les quals s'ha referit James C. Scott. Sobre aquests aspectes la investigació oral pot aportar pistes importants. A través dels contractes públics i privats tenim ben documentat el marc normatiu que regulava les relacions entre propietaris i masovers. Però fins a quin punt es complia la lletra dels contractes? El contrast amb testimonis orals ens permet pensar que, almenys en la segona meitat del segle XX, la relació entre propietari i masover era molt més flexible i complexa del que diuen els contractes escrits. Un altre aspecte en què les fonts orals poden fer avançar el nostre coneixement és el relatiu a les normes consuetudinàries, només parcialment recopilades per etnògrafs i tractadistes del dret civil. De ben segur que, amb els canvis experimentats pel sector agrari en els darrers dos segles, el costum va evolucionar cap a significats nous que, amb la documentació escrita, no són fàcils de deduir, com tampoc

quets

molts etnòlegs, com Violant i Simorra o Carreras i Artau. Certament, el ventall de qüestions no s'ha esgotat aquí; les fonts orals han servit també per a recerques que van des de la toponímia fins a les actituds polítiques dels grups pagesos o els usos medicinals de les plantes, entre altres. Però han persistit buits importants. Hi ha qüestions amb prou rellevància historiogràfica que podrien haver-se enriquit subs-

1

2

5

8

9

10

12

temes-1)

no són fàcils de deduir els conflictes que probablement van anar associats a aquesta evolució.

Cal afegir, tanmateix, que tot i el potencial aparent de les fonts orals per abordar la conflictivitat, el clientelisme, la subordinació i tot aquest tipus de qüestions, el resultat no sempre és satisfactori. Els conflictes de baixa intensitat, els que no generen enfrontaments oberts per la via judicial o sindical, sovint són difícils de treure a la llum amb suficient claredat. La primera resposta dels propietaris rendistes i també dels masovers de la regió de Girona, quan se'ls ha preguntat obertament sobre els conflictes mutus, no s'ha allunyat gaire del mite pairalista d'un món harmònic, i només quan l'entrevistador ha insistit s'han fet explícits alguns casos de conflicte que generalment han estat considerats com aïllats. Els testimonis opten per minimitzar els conflictes i probablement per autocensurar-se. Només amb una entrevista ben plantejada poden aflorar aquestes qüestions.

Hem dit que la possibilitat de documentar aspectes poc visibles o simplement invisibles a través de la documentació escrita és un dels atractius de la història oral. Cal afegir-hi que, a més, pot permetre corregir els biaixos socials i de gènere que imposa la documentació escrita. Com és ben sabut, les fonts escrites tendeixen a referir-se als grups socials hegemònics més que als grups subalterns, de la mateixa manera que les dones apareixen amb menor freqüència que els homes i quan ho fan el biaix social encara és més marcat. Tenim molts arxius referits a famílies rurals amb un patrimoni més o menys ampli, mentre que a penes disposem d'arxius generats per famílies masoveres o jornaleres. Quelcom similar passa amb els protocols notariais, on la presència d'un individu o d'una família està

molt relacionada amb el volum del seu patrimoni. L'interès de les fonts orals també rau, per tant, en l'oportunitat que ofereixen per pal·liar aquests biaixos. De fet, un dels impulsos originals de la història oral com a disciplina, especialment a Europa, va ser la voluntat d'esmenar els biaixos socials i, a més, de fer-ho amb certa radicalitat. Durant molt temps la història oral va ser considerada un instrument per fer una «història des de baix» o per escriure la història d'aquells que no han tingut veu en la història. I tot i que avui no es limiti a aquests col·lectius, no podem oblidar el valor correctiu que pot tenir sobre unes fonts escrites socialment esbiaixades.

Hi ha altres raons per les quals la història oral pot ser d'interès per als historiadors rurals. Molts autors han destacat que permet trobar nous punts de vista, que permet introduir l'acció dels individus en els marcs estructurals, o que permet introduir la percepció subjectiva de l'experiència viscuda en el relat històric. El mètode oral permet interrogar directament els testimonis sobre el perquè de determinades opcions o decisions. Un exemple: els contractes gironins de masoveria des de principis del segle XX van tendir a passar de la parceria a l'arrendament monetari. Aquest és un canvi important perquè modifica les regles bàsiques de la masoveria, però és difícil d'interpretar a través de la documentació escrita, entre altres motius perquè generalment no va ser tant una decisió dels propietaris com dels masovers. A través d'entrevistes orals no només es pot confirmar la preferència dels masovers per l'arrendament, sinó que també es pot preguntar pels motius d'aquesta preferència o, si es vol, per la seva racionalitat econòmica.

Les fonts orals són atractives perquè poden cobrir-nos buits, perquè permeten esmenar alguns biaixos socials i de gènere inherents a les fonts escrites, i perquè permeten recollir la percepció i la racionalitat subjectiva dels testimonis. Però també ens obren múltiples interrogants sobre la seva fiabilitat i representativitat, sobre la fal·libilitat de la memòria, sobre la influència del present en la generació del record, sobre la intencionalitat del testimoni... La història oral és un instrument complex que planteja problemes importants als seus practicants. Hom arriba a les fonts orals atret per les seves potencialitats i aviat topa amb els seus paranys. Les dificultats del mètode, tanmateix, no n'han d'anul·lar l'impuls inicial. Utilitzades amb rigor i amb precaució les fonts orals poden continuar sent d'utilitat per millorar la nostra comprensió sobre el funcionament i l'evolució del passat. Per això, a més de ser conscients dels límits, potser també és bo no limitar la recerca només a les fonts orals. ■

Personal domèstic femení del mas Coll. Font: Arxiu Municipal de Roses, col·lecció família Coll, núm. reg. 6107

LLUÍS ÚBEDA QUERALT. Historiador i arxiver. Des de 1983 treballa a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i és el responsable del Departament de Fonts Orals des de la seva fundació.

ENTREVISTA A ALESSANDRO PORTELLI

Dins la jornada de presentació de l'obra *Eines per a treballs de memòria oral*, que va tenir lloc a Barcelona el 26 de gener passat, el professor Alessandro Portelli, de la Universitat La Sapienza de Roma, ens va oferir la conferència titulada «El uso de la entrevista en la historia oral». Portelli,* nascut a Roma l'any 1942, és un dels investigadors de més prestigi internacional en l'àmbit de les fonts orals i fou l'organitzador de la XIII Conferència Internacional d'Història Oral (Roma, juny 2004). Els seus referents més importants són Carlo Ginzburg i el partisà i historiador Claudio Pavone. De la seva obra –que aplega des de treballs sobre música popular nord-americana fins a projectes de recollida de fonts orals dels barris romans– cal destacar *Biografia di una città: storia e racconto: Terni, 1830-1985* (1985), *The death of Luigi Trastulli and other stories: Form and meaning in oral history* (1991), *Il testo e la voce: oralità, letteratura e democrazia in America* (1992), *L'ordine e già stato eseguito: Roma, le Fosse Ardeatine, la memoria* (1999), *Storie orali: racconto, immaginazione, dialogo* (2007).

Un cop finalitzat l'acte de presentació, el professor Portelli va concedir-nos la següent entrevista.

Ens pot explicar com va descobrir les fonts orals sent professor de literatura nord-americana? Vaig començar a interessar-me per les fonts orals a través de la cultura nord-americana i, en concret, pel meu interès per la música popular folklòrica i el moviment obrer. No va ser perquè m'atragués especialment la seva literatura, sinó que era l'única cosa que es podia fer a la universitat sobre estudis nord-americans. Jo em vaig llicenciar en literatura nord-americana i després vaig continuar aquesta carrera. Per aprofundir-hi vaig creure necessari fer treball de camp, però els anys setanta jo no tenia diners suficients per anar als Estats Units. Alhora vaig començar a militar políticament i, llavors, vaig anar a cercar la música popular romana com a forma d'indagar sobre el nivell de la consciència de la memòria de classe.

Amb el transcurs del temps em vaig adonar que els cantants no només cantaven, sinó que també relataven històries, i així vaig començar a interessar-me per aquests relats més que no pas per les cançons. D'aquí la importància de la meua formació literària, perquè era una manera d'aproximar-me als relats. Tot això va succeir a mitjans de la dècada dels setanta, quan apareixen els treballs de Paul

Thompson i Luisa Passerini. És quan jo començo a pensar sobre fer un treball d'història oral als Estats Units i, a més, fer un treball literari basat en fonts orals, usar l'experiència de les fonts orals per treballar sobre literatura. D'aquí sorgirà el llibre *Il testo e la voce: oralità, letteratura e democrazia in America*, un treball destinat a veure les traces de l'oralitat en l'escriptura literària.

Per què l'oralitat? Perquè és la manera de comunicar de les classes no hegemòniques. En un assaig de Gianni Bosio de principis dels seixanta titulat *Elogio del magnetofono*, es diu que avui tenim l'eina per estudiar filològicament la cultura de les classes populars, que és una cultura oral; l'aparell d'enregistrament que fa possible fer-la text, analitzar-la, i arxivar-la. Això ja seria prou important.

temes-2)

Però, a més, en el meu cas, el primer que em va interessar van ser les cançons, que com a tals són orals, i també la diferència entre el llenguatge escrit i el parlat, quin tipus de sintaxi té la comunicació oral.

Quina importància dóna a les fonts orals o als testimonis en les seves recerques? Total, és la forma com jo construeixo els meus llibres: són un muntatge (*patchwork*) de cites de fonts orals connectades per la meua veu de narrador i contrastades amb el diàleg amb altres tipus de fonts. En la meua obra tot gira al voltant de les fonts orals.

Quines considera que són les precaucions metodològiques que s'han d'utilitzar en els treballs amb fonts orals? Crec que s'ha de saber mantenir una distància crítica al mateix temps que t'identifiques amb la persona entrevistada. Jo sempre dic que quan faig una entrevista

sóc tres persones alhora: una que diu: «Pobreta, li van matar el marit»; una altra que diu: «No estic segur que les dates que em dóna són exactes», i una tercera que diu: «Això ho ficaré al segon capítol del llibre». Llavors hi ha tres nivells: cal acceptar l'emotivitat necessària en tota conversa personal, però també s'ha d'anar més enllà de la relació emocional i tenir la distància crítica que et permeti escoltar i mantenir una relació crítica amb tu mateix i, finalment, tenir un projecte dissenyat on col·locar l'entrevista.

Quan ha parlat de la postura de l'ingenu interessat davant del testimoni, m'ha recordat molt la postura que també planteja Ronald Fraser quan fa els treballs aquí, on, és clar, ell era un anglès que aparentment no sabia res de la Guerra Civil espanyola i aconseguia que els testimonis parlessin amb molta més facilitat que davant

d'un historiador del país. Això, creu que realment es pot aplicar sense tenir noció del que s'està entrevistant?

Sense tenir cap noció, no, no es pot aplicar, perquè si fas una entrevista és perquè saps alguna cosa que t'ha portat a entrevistar aquell testimoni concret. Per exemple, quan vaig entrevistar un feixista italià per al treball de les Fosses Ardeatinas, sabia un seguit de coses sobre el moviment feixista a Roma, però no havia fet cap recerca sobre ell i va ser una entrevista molt interessant per conèixer el punt de vista dels feixistes sobre els fets. Després vaig consultar els arxius i resulta que ell havia assassinat un jove estudiant antifeixista, cosa de la qual no havia parlat al llarg de l'entrevista i que jo tampoc no sabia prèviament.

És així com gràcies als arxius coneixem aquest fet i no cal l'entrevista per saber-ho. Llavors, què ens revela l'entrevista? El seu silenci i, a més, jo sabia que ell em podia oferir una narració molt interessant sobre el que van veure els feixistes quan van arribar al lloc de l'acció partisana i a l'escenari de les execucions de tantes persones; per tant és una narració d'uns fets que, des de la part dels partisans, no trobem ningú que ens ho pugui explicar com a testimoni directe.

Un altre cas. Per exemple, jo sé que hi hagut una vaga i en sé molt, sobre la vaga, però no sé res sobre el que la persona entrevistada ha fet. Llavors és el testimoni qui ens pot il·luminar.

Un altre cas va ser quan vam fer un projecte sobre la memòria històrica dels estudiants de la meua facultat. Algunes entrevistes les feien els estudiants i d'altres jo, i els entrevistats parlaven més amb mi que no pas amb els seus companys, perquè entenien que les preguntes que els feien els seus propis companys ja les deurien saber. En canvi, si jo els preguntava sobre com es va ocupar la universitat, com que jo no vaig ser-hi present, em contestaven àmpliament. O també si els demanava com era la vida de la facultat; per ells era l'ocasió d'explicar a un professor com era el seu món.

Vostè estat relacionat des de fa molt temps amb el moviment internacional d'historiadors orals. Quin sentiment troba avui en dia en aquest moviment? Em sembla que el fet més important és la dimensió no etnocèntrica, polilingüística i sense jerarquia, tal com es veu als congressos internacionals d'història oral, on tant el principiant com el més expert tenen la mateixa possibilitat de parlar, perquè és un moviment que sempre es renova amb gent jove i amb noves preguntes i nous mètodes. Podem dir que és una de les poques disciplines que té com a centre Amèrica Llatina i on participa molta gent jove.

I creu que aquest moviment d'historiadors orals continuarà en el futur? Jo crec que sí, perquè el que té d'interessant i alhora de frustrant és que sempre et trobes amb gent que ara mateix ho acaba de descobrir i a vegades sembla que malgrat tot el que s'ha fet abans ha de començar ara, però el fet és que el moviment continua, creix i genera passió. ■

* Se'n pot trobar més informació a <http://alessandroportelli.blogspot.com>.

Visita guiada a la Ruta Albranca, a Es Migjorn Gran (2007).

MIQUEL À. MARQUÈS SINTES

EL CEL I LES JORNADES DE PATRIMONI DE MENORCA

El Centre d'Estudis Locals d'Alaior es crea el 20 d'abril de 2000. Neix com a secció del Fòrum 3r Mil·lenni, entitat cultural d'Alaior (Menorca) fundada el 1994 i que des de l'any 2000 és una associació UNESCO, inclosa a la Federació Catalana d'Associacions i Clubs UNESCO.

Els objectius del CEL són potenciar el patrimoni cultural, afavorir la difusió de la cultura, donar suport científic a l'acció comunitària i impulsar l'arrelament comunitari dels ciutadans. Treballa en àmbits com l'urbanisme, el patrimoni cultural, l'accés a l'habitatge, la història d'Alaior, la política juvenil, les energies renovables i la protecció del medi ambient.

El CEL inicia les Jornades d'Història Local i Patrimoni Cultural de Menorca el 2004. La defensa del patrimoni crea la necessitat de reunir especialistes per estudiar, analitzar i divulgar el coneixement científic. La destrucció de patrimoni cultural d'Alaior precipita aquesta decisió. Les jornades reben el suport de la Fundació Sa Nostra, l'Institut Ramon Muntaner, el Consell Insular de Menorca, la UIB, l'Institut Menorquí d'Estudis i l'Ajuntament d'Alaior.

Els nostres objectius són crear coneixement, impulsar la conscienciació de la societat vers el patrimoni cultural, conèixer experiències de protecció del patrimoni i de turisme cultural i difondre el coneixement creat sobre el patrimoni.

Els destinataris són professors de secundària, guies turístics, universitaris, científics, polítics i tècnics de l'administració pública. Es facilita també l'accés al públic en general per assistir a la ponència que els interessi.

Les jornades tenen lloc durant un cap de setmana de gener. S'hi exposen dotze comunicacions, se celebren tres actes culturals (glosat, música i presentació de llibres), es fa una visita guiada i s'organitza un mercat amb material d'entitats culturals. Hi intervenen tant especialistes com joves novells en la recerca. Les ponències abasten tot tipus de patrimoni cultural i tracten temes d'actualitat, tant de Menorca com de fora. Cada any una entitat exposa la seva tasca en defensa del patrimoni cultural.

El resultat obtingut és positiu: hem consolidat les jornades, el grup de destinataris és divers i abasta diferents àmbits socials, l'administració és més sensible i el ciutadà coneix millor el patrimoni cultural. Ens manca, però, publicar les actes de les jornades. La realitat ens demostra que cal seguir treballant, ja que el coneixement facilita la valoració de la importància del patrimoni cultural en qualsevol dels seus vessants: coneixement, conservació, divulgació i potenciació del turisme cultural.

Centre d'Estudis Locals d'Alaior

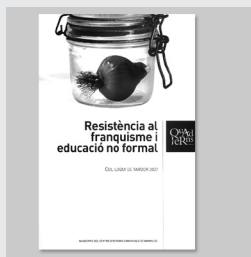
ADREÇA: Es Forn, 9
07730 Alaior (Menorca).

CONTACTAR: Telèfon: 971 37 90 53 – 971 37 20 21. E-mail: cel@menorcaweb.net

ACTIVITATS: d'àmbit cultural, patrimonial, ecològic, juvenil i associatiu.

ssenyeyes

129

Resistència al franquisme i educació no formal

Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2007. Quaderns, número 26, 377 p., 24 €

La publicació recull el conjunt de conferències i comunicacions presentades al congrés científic que va tenir lloc els dies 22, 23 i 24 de novembre de 2007 a la ciutat de Banyoles, amb la presència d'un gran nombre d'estudiosos i especialistes sobre el franquisme i l'educació. El llibre presenta tot un seguit d'estudis que posen de manifest una gran heterogeneïtat en les manifestacions i els moviments que s'oposaren al franquisme, amb més o menys força, en l'àmbit cultural, associatiu, musical o bé religiós a molts pobles i ciutats de Catalunya i dels Països Catalans. Les conferències presentades tracten aspectes tan diversos com les diferents etapes de la resistència cultural al franquisme a Catalunya, els centres catalans a l'exili com a continuadors de la identitat catalana (i en concret el cas de Mèxic), o una anàlisi molt completa sobre els moviments d'oposició al règim a les illes Balears. Les comunicacions presentades són sense cap mena de dubte una bona mostra de les diverses manifestacions culturals i associatives enfront del franquisme, generalment en un àmbit local i comarcal. Les fonts orals esdevenen una eina especialment útil per a la recuperació de les experiències viscudes durant aquests anys en què, per exemple, les escoles de música es convertiren en centre de reacció als mètodes pedagògics establerts, juntament amb les corals com a difusors del folklore i la llengua catalana. D'altra banda, els cercles artístics i literaris van desenvolupar un esperit crític, fent èmfasi en la recerca de noves formes de sensibilitat artístiques, funció que també van dur a terme molts cicles i fòrums de cinema alternatiu. També l'escultisme i els moviments juvenils catòlics van desenvolupar en les zones rurals, com en el cas estudiat de Banyoles, una tasca de formació humana i catòlica dins els nous corrents de l'Església en la dècada dels anys seixanta del segle XX, tot sovint oposada al règim amb clares manifestacions de catalanisme, de manera similar a l'excurcionisme en moltes poblacions catalanes.

GUERAU PALMADA
Historiador

J.L. LACUEVA; M. MÀRQUEZ; L. PLANS Combat per la llibertat.

Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)

Editorial Mediterrània i Fundació Torre del Palau, 2007, 931 p. 56 €

Aquesta és una obra ambiciosa i extraordinària. Forma part d'un projecte institucional i ciutadà que reivindica la recuperació de la lluita antifranquista a Terrassa, una ciutat que ja durant la dictadura fou coneguda com «la roja». Els seus autors hi han esmerçat més de dos anys i mig.

No és la primera investigació sobre la Guerra Civil i els primers anys del franquisme a la capital vallesana, però sí que és la primera d'aquesta magnitud i característiques. Té més de 1.000 pàgines (incloent-hi la documentació en un CD), uns apèndixs en bona part inèdits, el valor d'unes fonts d'investigació primàries i el recull d'entrevistes a tall d'història oral.

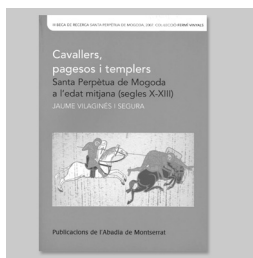
El llibre demostra, una vegada més, que la repressió dels franquistes va ser molt dura i permanent. També palesa que hi va haver lluita antifranquista i que moltes persones i algunes associacions i parròquies de barri lluitaren contra el franquisme, sobretot a través del PSUC, de CC.OO. i d'algunes entitats culturals. *Combat per la llibertat* reflecteix igualment que Terrassa va patir durant el franquisme un creixement econòmic i social desordenat, que portà a situacions socials inadmissibles, i que les riudes del 1962 no van fer més que evidenciar i agreujar. La resposta popular es va fer present al carrer amb vagues de grans empreses, manifestacions, associacions populars o l'ocupació d'habitatges públics.

Arribats aquí ens atrevim a destacar un punt que, modestament, creiem millorable. Alguns capítols pateixen d'un excés de notes a peu de pàgina i de cites bibliogràfiques i hemerogràfiques. Creiem que una contenció en la citació no perjudicaria el rigor històric i, en canvi, facilitaria una lectura continuada. No obstant això, com diu Josep Fontana en el pròleg, ens trobem davant d'un esplèndid estudi històric que ens mostra des de baix la lluita antifranquista.

MIQUEL PERALTA
Universitat Ramon Llull

1
2
6
8
9
10
12

DE trianovetats)

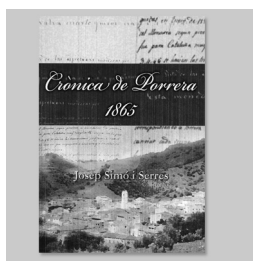

Jaume VILAGINÉS Cavallers, pagesos i templers.

Santa Perpètua de Mogoda a l'edat mitjana (s. X-XIII)

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Aj. de Santa Perpètua de Mogoda, 2007, 158 p., 23 €

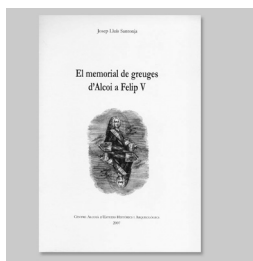
Entre els segles X i XIII es configuraren les bases de la societat i el paisatge tradicionals de Santa Perpètua de Mogoda. En aquest treball s'estudia la implantació del feudalisme a la població i el paper dels *milites* en aquesta nova relació social. També podem veure la interrelació entre aquests senyors i la pagesia, organitzada en nous espais, com ara els masos i la parròquia. Per últim, es posa esment en la presència d'ordes militars a Santa Perpètua i fa èmfasi en el fet que membres de famílies senyorials de la població, com ara Pere de Rovira, esdevingueren personatges importants dins d'aquests ordes.

Josep SIMÓ Crònica de Porrera 1865

Porrera: Ajuntament de Porrera i Arxiu Comarcal del Priorat, 2008, 339 p., 12 €.

La historiografia local de la població prioratenca de Porrera té com a base principal aquesta crònica de mitjan segle XIX, que fins ara romania inèdita. El treball de Josep Simó, dividit cronològicament en vuit parts, sol emmarcar cada fet històric de manera general per després mostrar específicament les accions ocorregudes a Porrera, com ara la crema de la població durant la guerra del Trienni Liberal. Aquesta crònica no només és una obra historiogràfica, sinó que també es pot considerar un document històric, ja que recull important documentació que posteriorment va ser destruïda.

Josep Lluís SANTONJA El memorial de greuges d'Alcoi a Felip V

Alcoi: Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, 2007, 21 p., gratuït

Enguany se celebra el tercer centenari de la capitulació d'Alcoi després del setge borbònic durant la Guerra de Successió. L'activitat repressora contra la població alcoiana durant els mesos posteriors a la rendició, que incloïa una multa de sis mil doblons d'or, juntament amb la implantació del nou sistema fiscal, van posar la ciutat en una situació econòmica precària, per la qual cosa l'any 1717 es presentà al rei un memorial de greuges, que no va donar resultats. En aquesta publicació s'analitza el context del qual sorgiren aquests greuges i es mostra un facsímil del memorial en un annex.

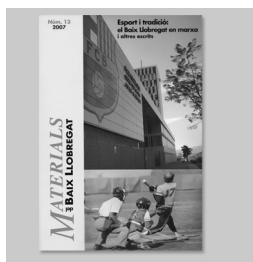

Carlos RAMOS (ed.).

Lleida en guerra. La col·lecció Ramon Rius

Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2007, 283 p., 45 €.

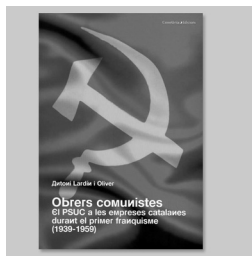
Ramon Rius (1899-1984), forner i fotògraf aficionat, va fer una gran quantitat de fotografies de la ciutat de Lleida durant la Guerra Civil. Algunes d'aquestes imatges es van poder veure en l'exposició *Lleida en guerra*, que va tenir lloc a la capital del Segrià els mesos de maig i juny de 2007, el catàleg de la qual presentem. En aquesta publicació, al costat de les fotografies exposades, trobem també diversos articles que emmarquen la Lleida de la Guerra Civil; són textos d'autors com ara Jaume Barrull o Joan Sagués, a més d'un prefaci del reconegut historiador Gabriel Jackson.

Materials del Baix Llobregat, 13

Sant Feliu de Llobregat: Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, 2007, 116 p., 10 €

En el dossier de l'últim número dels *Materials del Baix Llobregat*, anomenat *Esport i tradició: el Baix Llobregat en marxa*, es poden trobar diferents articles que analitzen l'evolució de la pràctica esportiva en diferents poblacions del Baix Llobregat. Per exemple, s'hi estudia la història del rugbi a Sant Boi de Llobregat, del bàsquet a Olesa de Montserrat, del tennis de taula a Esparreguera o del beisbol a Viladecans, entre altres. També cal destacar un treball que tracta sobre la relació entre l'esport i l'inici del turisme a finals del segle XIX i principis del XX, a diverses poblacions de la comarca.

Antoni LARDÍN
Obrers comunistes. El PSUC a les empreses catalanes durant el primer franquisme (1939-1959)

Valls: Cossetània, 2007, 285 p., 17,50 €.

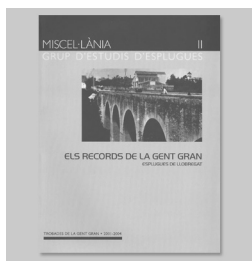
El PSUC va ser una de les organitzacions polítiques més importants dins del moviment antifranquista a Catalunya. Antoni Lardín vol mostrar la història d'aquest partit durant els primers anys del franquisme, estudiant-ne la influència entre la població industrial catalana, especialment a la zona metropolitana de Barcelona. En la primera part d'aquesta monografia s'analitza l'estructura organitzativa del PSUC, evidentment clandestina, en aquest període, mentre que la segona es fixa en la incidència del partit i del seu missatge antifranquista en el comportament polític i laboral dels obrers catalans.

Jordi RIBERA
A l'ombra del castell. Esterri i les Valls d'Àneu del 835 al 1939

Lleida: Pagès Editors, 2007, 1175 p., 60 €.

Amb l'objectiu de donar una visió general i alhora minuciosa de la història de les Valls d'Àneu (i en especial de la vila d'Esterri), l'autor abasta una àmplia cronologia de més de mil anys. Utilitzant nombrosa documentació, bona part de la qual restava inèdita, aquesta monografia analitza exhaustivament des de les primeres aprisions de les valls en època carolíngia fins a la Guerra Civil, passant per l'època del comtat de Pallars i per la situació socioeconòmica durant l'edat moderna i contemporània, entre altres aspectes també importants per a la història d'aquestes valls pirinenques.

Joan PUIGGRÓS (dir.)
Els records de la gent gran. Esplugues de Llobregat

Esplugues de Llobregat: Grup d'Estudis d'Esplugues, 2007, 108 p., gratuït

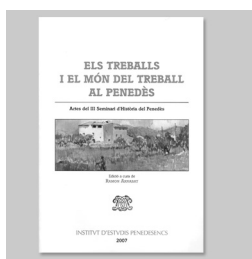
Aquesta publicació recull les transcripcions de les intervencions de les Trobades de Gent Gran celebrades a Esplugues de Llobregat entre els anys 2001 i 2004. Està dedicada als records de diferents espluguencs que rememoren, per exemple, oficis tradicionals, com ara el de campaner o el de florista, o festes populars com la dels Tres Tombs o la Festa Major, exemples de la vida quotidiana d'aquesta població del Baix Llobregat que malauradament es van perdre. Cal destacar que aquests exemples de memòria oral vénen precedits per un breu article introductori que n'explica el context.

**N. BONET;
A. CARDONA;
G. CORBELLA**
Tàrrrega 1939-61. Aproximació a la repressió, l'exili i la vida quotidiana

Tàrrrega: Museu Comarcal de l'Urgell, 2008, 106 p., 10 €

Aquest catàleg de l'exposició amb el mateix nom, que s'ha pogut visitar el primer trimestre de 2008 a Tàrrrega, s'estructura en quatre parts diferenciades que analitzen diferents aspectes de la repressió franquista a la capital de l'Urgell. A tall d'introducció, s'indica com va ser el final de la guerra a Tàrrrega. En segon lloc, es parla de l'exili de molts targarins, alguns dels quals van morir en camps d'extermini nazis. Posteriorment, es mostra com va afectar a la vida quotidiana la repressió franquista, analitzada en l'última part, on apareixen els empresonaments, les depuracions de funcionaris i altres mesures.

R. ARNABAT (ed.)
Els treballs i el món del treball al Penedès. Actes del III Seminari d'Història del Penedès

Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 2007 302 p.

L'any 2004 se celebrà a Vilanova i la Geltrú el III Seminari d'Història del Penedès, que es va dedicar a la recerca històrica sobre el món del treball en el marc del Penedès històric. En aquesta publicació es recullen les actes del seminari, amb aportacions que van des de l'àmbit de l'arqueologia fins al món agrari i industrial a l'època contemporània, incloent-hi estudis sobre el conflicte rabassaire al Penedès o el treball femení a la indústria, entre altres. Cal destacar la conferència inaugural, dedicada al món del treball a la Catalunya rural del segle XVIII, que anà a càrrec de Llorenç Ferrer i Alós.

noticiari

129

Consell de redacció: Victòria Almuni, Joan Busqueta, Josep Casanovas, Narcís Figueras, Antoni Gavalrà, Oriol Granados, Oscar Jané, M. Carme Jiménez, Marina Miquel, Conxita Mir, Vicent Olmos, Lourdes Plans, Joan Peytaví, Joaquim M. Puigvert, Mercè Renom, Pedro Rujula, Enric Sagué, Sebastià Serra, Carles Santacana, Gemma Tribó, Carles Vicente, Francesc Viso.

1 Agenda

- **V Jornades d'Estudi sobre el Patrimoni al Baix Llobregat.** Sant Andreu de la Barca. 16 i 17 d'abril. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.
- **Jornades d'Estudi: "El Municipi abans de la Nova Planta (1716). El cas de la Fatarella"** La Fatarella. 19 i 20 d'abril. Associació d'Història Antiga i Arqueologia de les Terres de l'Ebre.
- **Jornada: "Els jocs en la història. Les societats a través del joc".** Tàrrrega, 25 i 26 d'abril. IRM, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació i CCEPC.
- **XXX Col·loqui de la Societat Onomàstica. L'onomàstica de les illes del Mediterrani oriental.** L'Alguer. Del 10 al 11 de maig. Arxiu de Tradicions de l'Alguer i Societat d'Onomàstica.
- **Jornades d'Estudi. La Guerra del Francès als Territoris de Parla Catalana.** El Bruc. Del 23 al 25 de maig. Més informació www.irmu.org

- **Jornada. Acció Cultural i Patrimoni a la Conca Baixa del Besòs.** Badalona. 24 de maig. Centre d'Estudis del Besòs-Canyet.
- **Presentació del llibre *Polítics i militats a les Guerres del Francès, 1808-1814*,** de Maties Ramisa, per Manuel Lladonosa. Lleida. 28 de maig. Institut d'Estudis Ilerdencs.
- **I Jornada de Treball dels Centres al Voltant del Riu de la Sénia. El Centre d'Estudis d'Ulldecona: 15 anys de Raïls.** Ulldecona. 14 de juny. Centre d'Estudis d'Ulldecona.
- **V Jornades del CERib. Les relacions econòmiques entre Catalunya i Aragó. Present, passat i futur.** Peralta de la Sal. Del 27 al 29 de juny. Centre d'Estudis Ribagorçans.
- **Cicle de conferències Any Abat Oliva - Toluges 2008.** Més informació: www.toulouges.fr
- **Jornades: L'(a)frontera. Història, Pensament i Paisatge.** Bellaterra / Perpinyà, del 5 al 10 de maig. Més informació: www.fronteres.blogspot.com ■

2 Noticiari. Recercat. VII Congrés de la CCEPC

El dia 17 de maig tindrà lloc a Perpinyà, Capital de la Cultura 2008, la quarta edició del **Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local dels Territoris de Parla Catalana**. La jornada pretén ser un aparador de la producció dels centres i instituts d'estudis i un lloc d'intercanvi d'experiències i de projectes. Enguany s'obre també un espai de llibreria que facilitarà l'adquisició de les publicacions dels centres participants. L'estructura de la jornada és molt similar a la d'anys anteriors: fira, exposicions, taules rodones i premis de reconeixement Recercat a una entitat i a una persona vinculada al món dels centres d'estudis. El Recercat s'adreça a aquelles persones interessades en la recerca i la cultura fetes des del món local i comarcal. Per a més informació: <http://www.irmu.org>.

Els dies 16, 17 i 18 d'octubre tindrà lloc el VII Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, a la Universitat i al Centre Octubre de València. La temàtica elegida ha estat «**Els processos migratoris a**

les terres de parla catalana. De l'època medieval a l'actualitat». El congrés s'estructurarà en els àmbits següents:

1. La colonització feudal de la Catalunya Nova, les Illes Balears i el País Valencià. Ponents: Enric Guinot (Universitat de València) i Ricard Soto (Universitat de Barcelona)
2. De l'expulsió dels jueus i moriscos a les immigracions franceses de l'època moderna. Ponents: Manuel Ardit (Universitat de València) i Antoni Mas (Universitat de les Illes Balears).
3. Les migracions contemporànies. Ponents: Pere Salvà Tomàs (Universitat de les Illes Balears) i Anna Cabré (Universitat Autònoma de Barcelona).
4. Llengua, literatura i material etnogràfic vinculats als processos migratoris de les terres de parla catalana. Ponents: Lluís Meseguer (Universitat Jaume I) i Joan Peytaví (Universitat de Perpinyà). A més hi haurà una conferència inaugural a càrrec de Dolors Bramon (Universitat de Barcelona) i una de cloenda per Joan Armangué (Universitat de Càller).

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudi de Parla Catalana

Patronat format per:

Generalitat de Catalunya

Amb el suport de:

DIPLÒMAT DE TARRAGONA